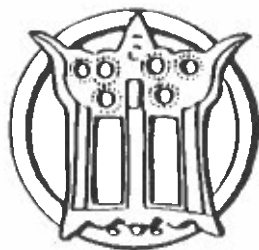

Arkeologisk undersökning av två härdar
vid Margatjärnen, Arvidsjaur socken,
Lappland, 1992

Av
Lars Liedgren

Rapport 6
Silvermuseet
1993

Silvermuseet
Torget
930 90 Arjeplog

Tel: 0961-61290

www.silvermuseet.se

© Silvermuseet

Tryck: Silvermuseet, Arjeplog 1993

Rapport Silvermuseet

ISSN 1101-2900

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Områdesbeskrivning	1
3. Finansiering, utgrävningstid samt arbetskraft	2
4. Tekniska uppgifter	2
5. Beskrivning av undersökta anläggningar	2
5.1. Anläggning nr 1, härd.....	2
5.1.1. Beskrivning före avtorvning.....	2
5.1.2. Beskrivning efter avtorvning.....	2
5.1.3. Rn 1, samt nedgrävning av härdyta.....	2
5.2. Anläggning nr 2, härd.....	5
5.2.1. Beskrivning före avtorvning.....	5
5.2.2. Rn 1, samt nedgrävning av härdyta.....	5
5.3. Anläggning nr 3, naturbildning.....	7
6. Sammanfattning	7
7. Fyndförteckning	8
8. Källor	9
9. Bilder	10

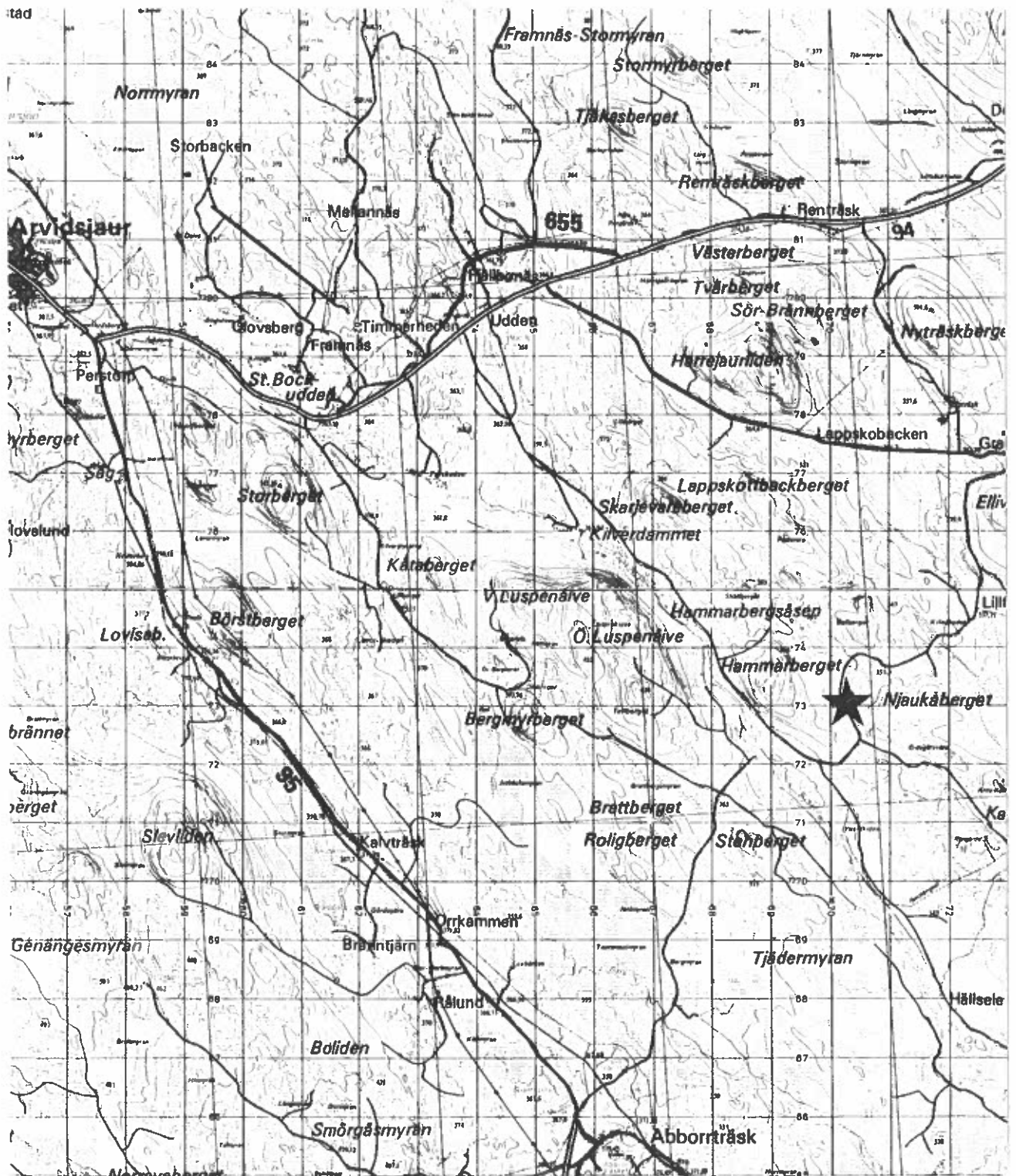

Fig. 1 Översiktskarta med undersökningsområdet inprickat. Efter blå kartan, 24 J, 1992.

1. Inledning

På uppdrag av länsstyrelsen i Norrbottens län (beslut 92-07-22, dnr 220-12479-92) har Silvermuseet undersökt två härdar och en osäker fornlämning vid Margatjärnen i Arvidsjaur socken, Lappland. Undersökningarna föranleddes av sommarstugebygge.

2. Områdesbeskrivning

Margatjärnen är belägen ca 15 km SV om Arvidsjauras samhälle och ca 1,5 km NÖ om Byskeälven. I anslutning till tjärnen är delvis myrmarker samt mot öster och väster är Njaukaberget respektive Hammarberget. Tjärnen som ligger 350 m ö. h., tillförs vatten från några mindre sjöar i NV och avvattnas via Kilisån i SÖ. Kilisån i sin tur rinner ut i Stor-Lappträsket mot SÖ (fig. 1).

Området SV om tjärnen utgörs av delvis stenig sandmark beväxt med tall- och granskog. Inom området var följande lämningar registrerade av Nordarkeologi samt Silvermuseet före undersökningarna: en sommargrav, två grunder till timmerbyggnader, tre härdar, en osäker härd, en tjärdal samt en kojruin.

De två härdar och den osäkra anl som undersöktes var belägna på en mindre plåtå 60-80 m SV om strandkanten (fig. 2, bild 1). Anläggningarna låg inom Arvidsjauras Allmänningeskog 1:70.

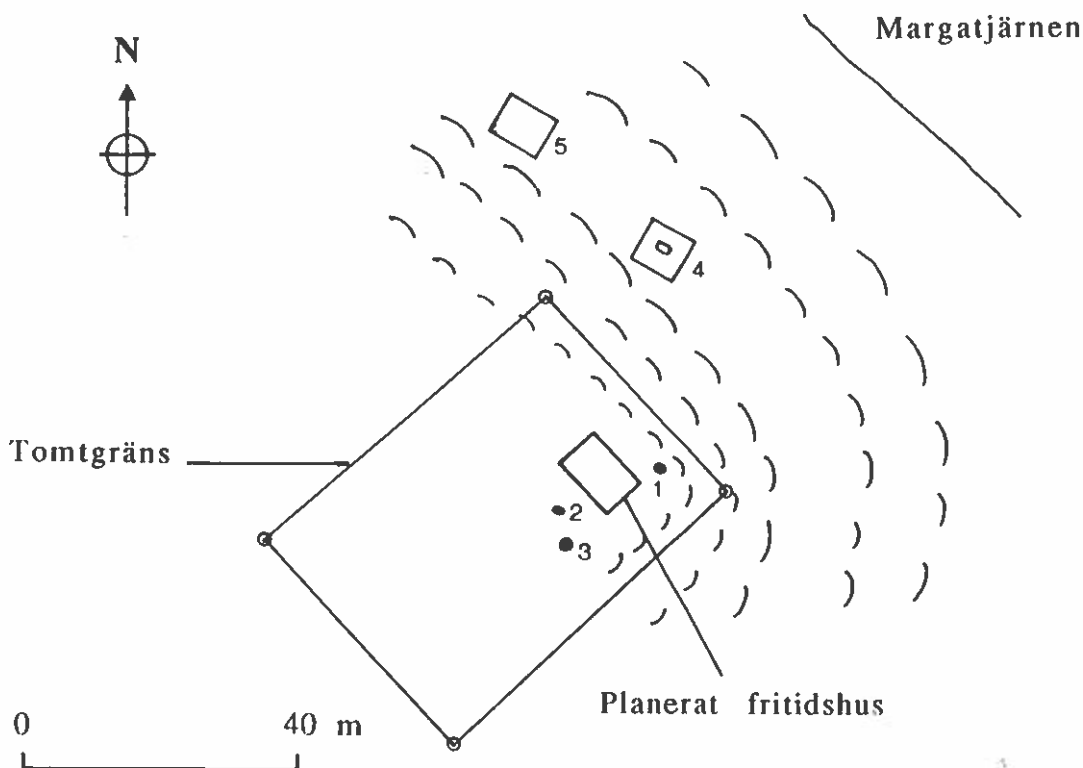

Fig. 2 De undersökta anläggningarnas (1-3) belägenhet inom sommarstugetomt. I norr är två lämningar efter timrade byggnader, den östra med eldpall.

3. Finansiering, utgrävningstid samt arbetskraft

Eftersom de anläggningar som berördes av undersökningarna ej var kända när stugbebyggelsen planerades, utan anmäldes av tomtägaren sommaren 1992 och besiktigades av Silvermuseet, har Riksantikvarieämbetet bekostat undersökningarna i sin helhet. Total kostnad för fältarbetet (en vecka) samt rapport (en vecka), uppgår till 20000:- (exkl moms).

Undersökningarna pågick under tidsperioden 92-07-27-92-08-01. Vid undersökningarna deltog Lars Liedgren samt Ingela Bergman (båda Silvermuseet).

4. Tekniska uppgifter

I anslutning till lämningarna upprättades ett fristående koordinatsystem i N-S. Som utgångspunkt valdes X300 Y600. Som fixpunkt utsågs ett 1,2 m st block 9,5 m 285 gon om anl nr 1. Detta block användes som noll-plan. Alla nivåavvägningar anger höjd i förhållande till noll-planet.

All jord sållade i såll med 3 mm maskstorlek. Fynd *in situ* mättes in i förhållande till befintligt koordinatsystem samt höjdavvägdes. Övriga fynd hänfördes till meterruta samt nivå. Alla ytor utanför härdarna undersöktes ned till ett djup av 0,03-0,05 m under torvytan.

5. Beskrivning av undersökta anläggningar

5.1. Anläggning nr 1, härd

5.1.1. Beskrivning före avtorvning

Anläggning nr 1 var belägen 2,3 m NÖ om SÖ hörnet av planerat fritidshus (fig. 2). Härden var före avtorvningen oval, 1,3x1,1 m (NV-SÖ), och 0,05-0,1 m h (fig. 3, bild 2). Kring kanten var en tät skoning av 12 synliga, 0,15-0,3 m st stenar. Den största stenen, 0,3x0,2 m (NÖ-SV) var belägen i NV kortsidan av anl. Sondning i härden visade på ett 0,02 m tj lager med mörkbrun härdfyllning, därunder ett 0,03-0,04 m tj lager rödbränd sand.

5.1.2. Beskrivning efter avtorvning

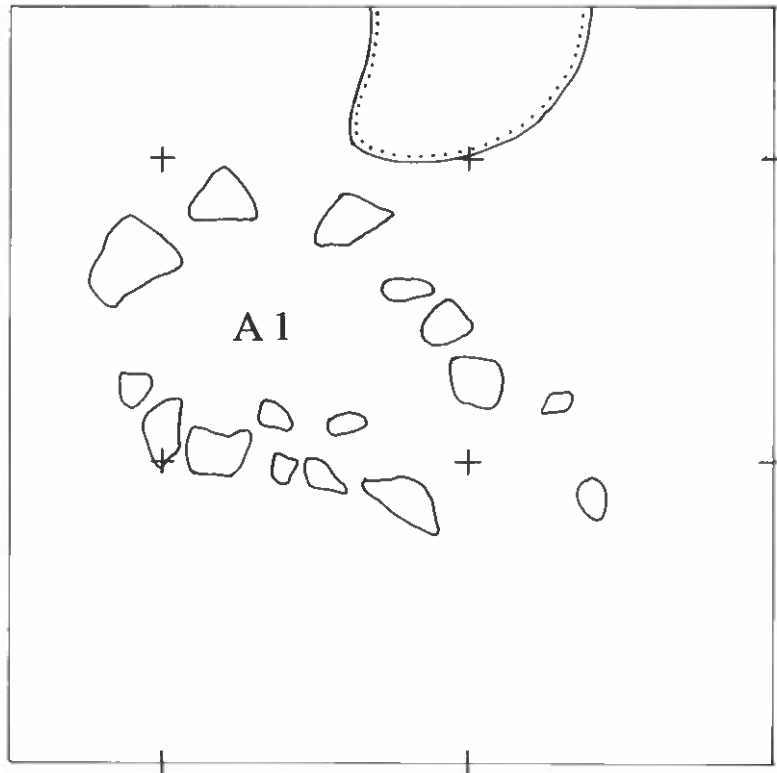
En 2,5x2,5 m st yta togs upp vid anl nr 1. Efter avtorvning kantades härden av en tät skoning av 0,2-0,4 m st stenar, de största i NV delen. En del av stenarna var eldsprängda. I den mycket mörka och tämligen hårda härdytan (närmast som pressade torv) syntes små fragment av br ben. I anslutning till kanten av skoningen syntes en del sot och kolbitar. Vid avtorvning och rensning av rutan påträffades ett 10-tal fynd främst NV om härden. Fynden utgjordes av eldslagningsflinta, fragment av liten glasflaska (troligen medicinflaska) samt obrända ben.

5.1.3. Rn 1, samt nedgrävning av härdyta

Ytan runt omkring härden undersöktes ned till ett djup av ca 0,05 m under torven varvid delar av blekjorden avlägsnades och B-horisonten blottades (fig. 4, blekjord ej redovisad på plan, bild 3). Vid nedgrävningen av ytan framkom ytterligare några bitar eldslagningsflinta samt en nitbricka av brons. I Rn 1 syntes härden som oval, 1,3x1,1 m (NV-SÖ), kantad av en tät skoning som delvis var störd i SÖ. I östra delen av undersökningsytan påträffades relativt rikligt med 0,05-0,4 m st stenar. I norra och SÖ delen av ytan var två ovala gropar, 0,8x0,5 (NÖ-SV) respektive 0,7x0,6 m (NV-SÖ).

A1 före avtorvning

304,50 601

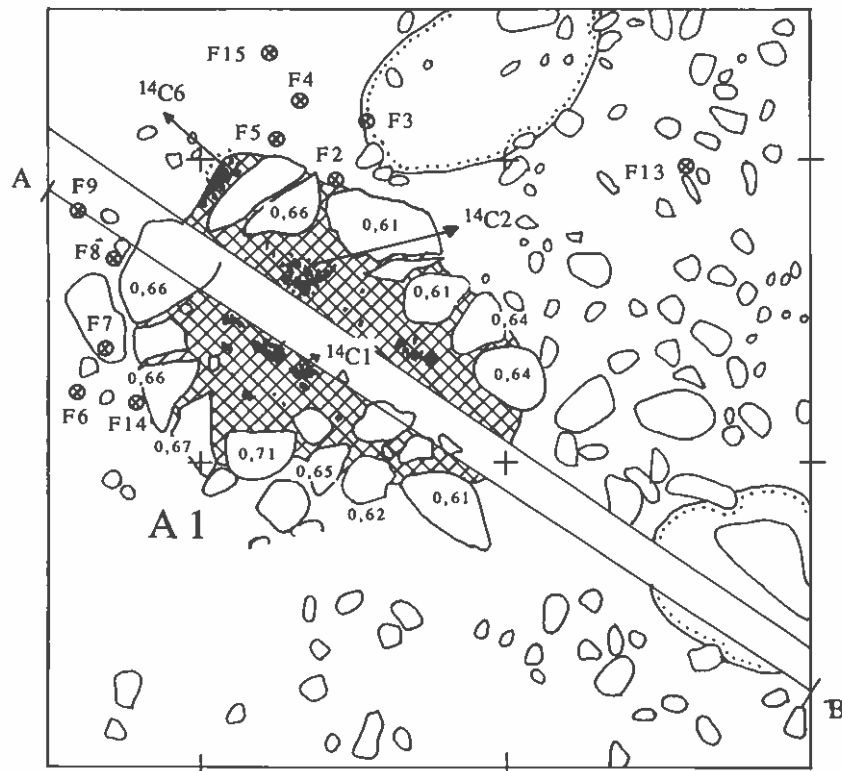
302 598,50

302 601

Fig. 3 Härd nr 1, före avtorvning.

Rn 1

304,50 601

302 598,50

302 601

Fig. 4 Härd nr 1, Rn 1.

Vid nedgrävning av härdytan framkom att överst var ett 0,02-0,03 m tj lager med hårt packad torv med inlag av kolbitar. Därunder var ett 0,02-0,07 m tj lager med mörkbrun, lösare packad härdfyllning. I båda lagren förekom mindre kolbitar samt mycket små och sköra fragment av br ben. I NV och SÖ delen av anl var var en fyllning av 0,05-0,2 m st, delvis skörbrända stenar (fig. 5, bild 4). Under större delen av anl var jorden rödbränd intill ett djup av 0,25 under härdytan (fig. 6). Jorden under anl var störd ned till ett djup av närmare 0,7 m under härdytan. Denna störning eller omlagring av jord markeras bl a i profilen av blekjordsskiktet till höger. Möjligen har störningen uppkommit genom rotvälta.

Från anl togs fem ^{14}C -prover samt även makrofossilprov från härdytan. Efter utgrävningen återställdes anläggningen till ursprunglig skick.

A1, stenpackning

304.50 601

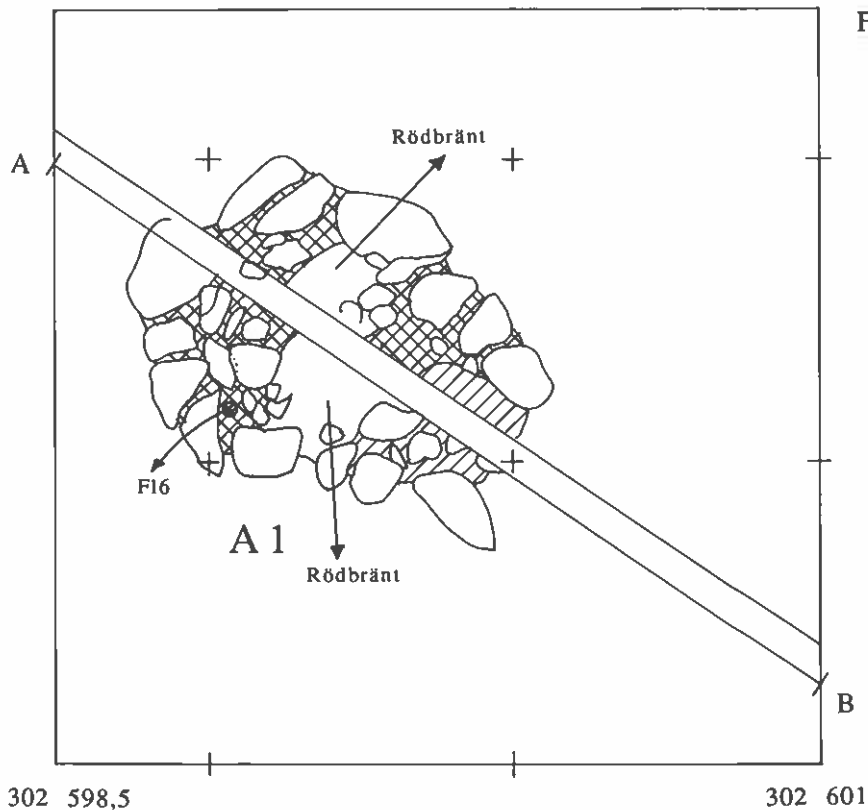

Fig. 5 Härd nr 1, stenpackning.

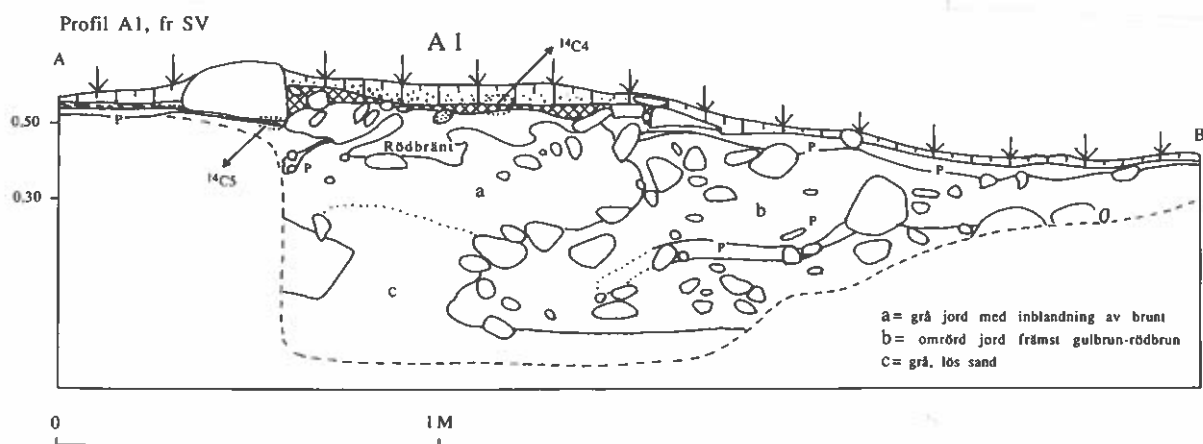

Fig. 6 Härd nr 1, profil.

5.2. Anläggning nr 2, härd

5.2.1. Beskrivning före avtorvning

Anläggning nr 2 var belägen 14 m VSV om nr 1. Anläggningen var före avtorvning oval, 1,3x0,9 m (VNV-ÖSÖ) och 0,1 m h (fig. 7, bild 5). Kring kanten var en tät skoning av 13 synliga, 0,15-0,3 m st stenar. Största stenen var belägen i den VNV kortsidan. Sondning i anläggningen visade på en relativt tät härdfyllning av sten samt mellan stenarna en mörkbrun härdfyllning.

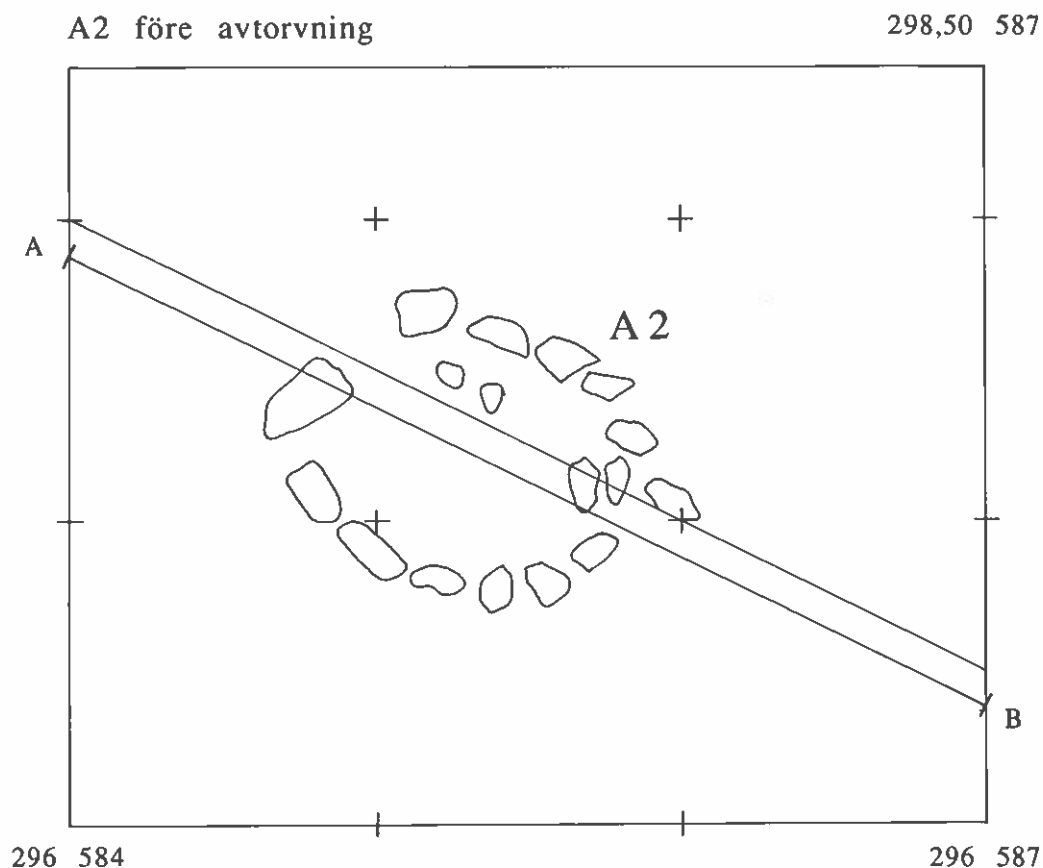

Fig. 7 Härd nr 2, före avtorvning.

5.2.2. Beskrivning efter avtorvning

I samband med anl nr 2 avtorvades en 3x2,5 m st yta (Ö-V). Vid avtorvning och rensning av ytan påträffades två bitar av eldslagningsflinta varav den ena var kalcinerad. Efter avtorvningen kantades härden av en tät skoning av 0,15-0,35 m st stenar.

5.2.3. Rn 1, samt nedgrävning av härdyta

Ytorna runt härden grävdes ned till 0,03-0,05 m dj, varvid blekjordsskiktet delvis kom att borttagas och B-horisonten friläggas (fig. 8, blekjorden är ej redovisad på plan över Rn 1, bild 6). Inga fynd framkom i Rn 1, dock kunde relativt rikliga förekomster av till synes skörbränd sten registreras i meterrutorna 297/584 och 298/584. Vid rensning av detta område förekom spridda mindre fläckar av starkt rödbränd sand. Vid nedgrävning till botten av Rn 1 försvann de rödbrända fläckarna, ej heller syntes något kol.

Härdfyllningen rensades bort så att härdstenar blottlades. Härvid framgick att härden lagts av större stenar i kanten (0,15-0,4 m st) och av något mindre stenar innanför kanten i en relativt tät packning (fig. 9, bild 7). Härdfyllningen utgjordes av finkornig, brunaktig och fet jord i vilken brända och obrända ben iaktogs.

Rn 1

298,50 587

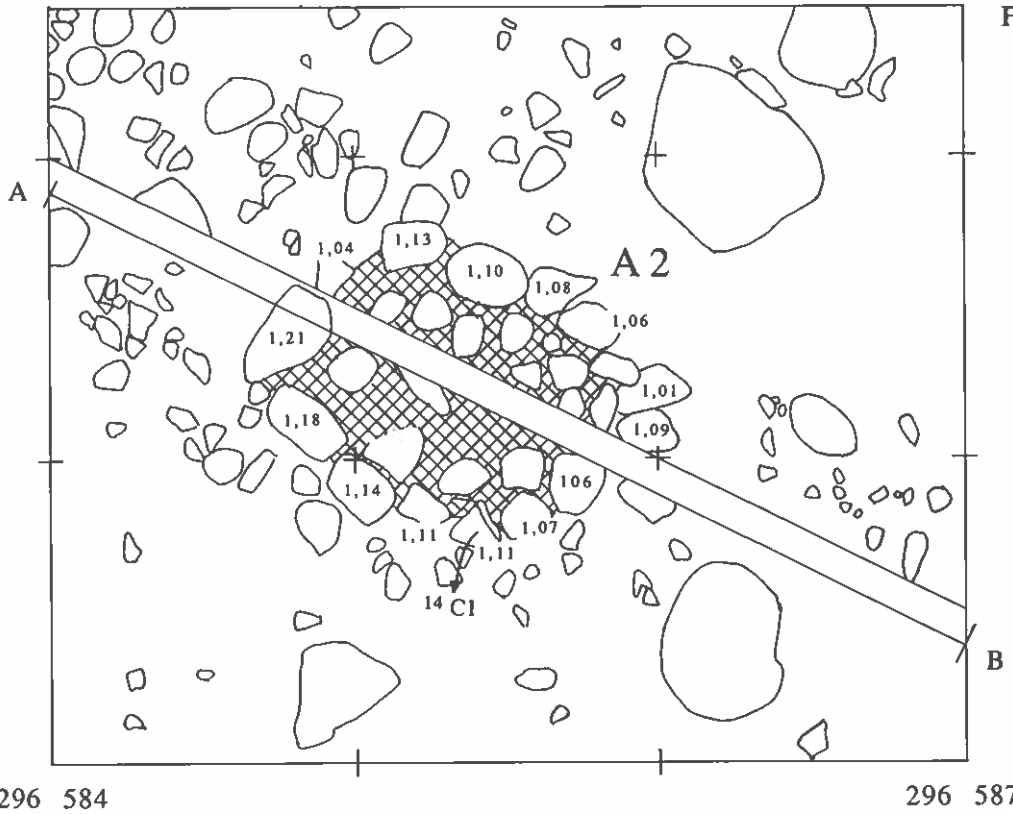

Fig. 8 Hård nr 2, Rn 1.

A2, stenpackning

298,50 587

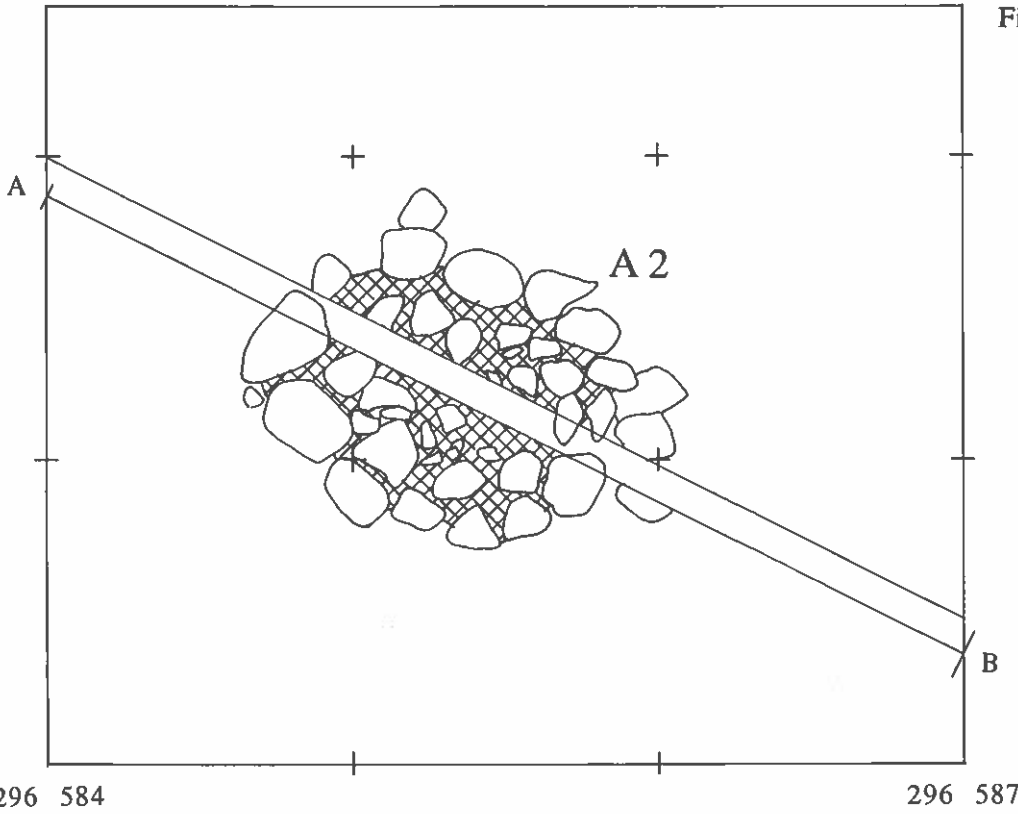

Fig. 9 Hård nr 2, stenpackning.

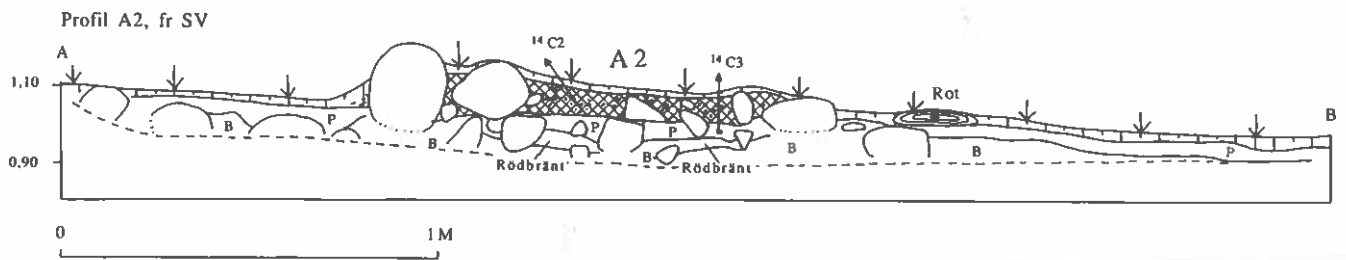

Fig. 10 Härd nr 2, profil.

Vid profilgrävningen iaktogs följande (fig 10). Under torv och förna vidtog ett ca 0,02 m tj urlakningssskikt. Därunder var härdfyllning i ett 0,05 m tj lager, vars utsträckning begränsades av kantstenarna. Under härdfyllningen, och ett gammalt blekjordslager, iaktogs en rödfärgning, 0,01-0,04 m tj, varunder B- och C-horisont vidtog. Härden grävdes ut i sin SV del, men lämnades intakt i den NÖ.

Från anläggningen togs tre ^{14}C -prover samt från härdfyllningen makrofossilprover. Anläggningen återställdes till ursprunglig form efter avslutad undersökning.

5.3. Anläggning nr 3, naturbildning

3 m SSÖ om nr 2 var en härd?, närmast rund, ca 2 m i diam och 0,1-0,2 m h. Anl syntes främst som en rundad förhöjning med ett 40-tal, 0,05-0,25 m st stenar i ytan. Anl saknade stenskoning och stenpackning. Sondning visade på ett svagt utbildat blekjordslager med därunder ställvis förekomst av kraftigt rödbränd jord (i söder). I västra kanten av anl var en stor tjärstubbe.

En del av anl södra parti undersöktes, ca 1,5 m². Under anl påträffades en gammal markyta med blekjord samt i fyllningen delvis rödbränd jord. Det påförda jordlagret, som var tämligen homogent blandat, var var 0,1-0,2 m tj. Sondning i anl västra delar kunde ej påvisa någon gammal markyta. Anläggningen kan inte bedömas som någon konstruktion, troligen var det en rest efter en rotvälta. Efter undersökningen återfördes jorden.

6. Sammanfattning

Utgrävningarna vid Margatjärnen innefattade två härdar samt en osäker lämning, den senare visade sig vara en naturbildning. Härdarna var väl lagda, båda med stenskoningar kring kanten samt med delvis stenfyllning. I en av härdarna (nr 1) påträffades en kraftigt utbildad, torvliknande, härdyta med inslag av små kolbitar samt br ben. Den andra härden hade en mindre uttalad härdyta, också den med inslag av br ben samt kol. Härdytans beskaffenhet i nr 1 beror troligtvis på att den utnyttjats under en längre tidsperiod eller flera gånger än nr 2.

I och i samband med båda härdarna påträffades fynd, dock främst i anslutning till nr 1. Fynden bestod av eldslagningsflinta, bronsbleck, delar av en glasflaska samt obr och br ben. Fynden tyder på att härdarna närmast skall dateras till relativt sen tid, 1600-1800-tal.

7. Fyndförteckning

- F. 1 En bit eldslagningsflinta, 0,5 g, A1, meterruta 304/599. Fynd vid rensning efter avtorvning.
- F. 2 Ett fragm av randbit till liten glasflaska (troligen medicinflaska), 0,7 g, A1, koord 303,93/599,44, +0,52 m. Fyndet påträffades vid rensning efter avtorvning i kolhaltig torv omedelbart invid stenskoning.
- F. 3 Tre bitar obr ben, 1,45 g, A1, koord 304,13/599,50, +0,50 m. Fynd påträffat vid avtorvning.
- F. 4 En bit obr ben, 3,2 g, koord 304,19/599,33, + 0,55 m. Fynd påträffat vid avtorvning.
- F. 5 En bit eldslagningsflinta, 3,35 g, A1, koord 304,7/599,25, +0,55 m. Fynd vid rensning efter avtorvning.
- F. 6 En bit eldslagningsflinta, 2,15 g, A1, koord 303,23/598,6, +0,57 m. Fynd påträffat vid avtorvning.
- F. 7 En bit eldslagningsflinta, 1,2 g, A1, koord 303,37/598,38, +0,54 m. Fynd påträffat vid rensning efter avtorvning.
- F. 8 En bit eldslagningsflinta, 0,2 g, A1, koord 303,68/598,72, +0,55 m. Fynd påträffat vid rensning efter avtorvning.
- F. 9 Ett bronsbleck, vinklat med två runda hål, 0,7 g, A1, koord 303,83/598,60, +0,55 m. Fynd påträffat vid rensning efter avtorvning.
- F. 10 Två bitar eldslagningsflinta, 0,2 g, A1, meterruta 303/599. Fynd vid rensning efter avtorvning.
- F. 11 En bit eldslagningsflinta, kalcinerad, 0,05 g, A2, koord 296,88/585,52, +0,96 m. Fynd vid rensning efter avtorvning.
- F. 12 En bit eldslagningsflinta, 0,25 g, A2, meterruta 297/585. Fynd vid rensning efter avtorvning.
- F. 13 En bit av kritpipshuvud, 0,95 g, A1, koord 303,98/600,60, +0,47 m. Fynd i Rn 1.
- F. 14 En bit eldslagningsflinta, 0,55 g, A1, koord 303,20/598,80, +0,53 m. Fynd i Rn 1.
- F. 15 En rektangulär nitplatta med rundat hål, brons, 0,75 g, A1, koord 304,36/599,23, +0,55 m. Fynd i Rn 1.
- F. 16 En bit av liten glasflaska (samma som nr 2), 0,35 g, A1, koord 303,17/599,07, +0,56 m. Fynd i härdfyllning.

Ej nummerade fynd A1 och A2

- A1, meterruta 303/599, Rn 1, två fragm obr ben, 1,6 g, ett fragm br ben 0,15 g, en bit eldslagningsflinta, 0,35 g.
- A1, meterruta 303/600, ett fragm br ben, 0,05 g.
- A1, meterruta 304/598, två fragm obr ben, 2,4 g.
- A1, härdfyllning, åtta fragm br ben, 0,6 g.
- A1, SV-delen av härdfyllning, 13 fragm br ben, 1,05 g.
- A2, S-delen av härdfyllning, tre fragm br ben, 0,4 g.

Prover A1

Sex ¹⁴C-prover (nr 1-6), kol och sot.
Fyra påsar om tre liter vardera från härdfyllning.

Prover A2

Tre ¹⁴C-prover (nr 1-3), kol och sot.
Sju påsar med jord från härdfyllning, totalt ca 10 l jord.

8. Källor

Topografisk karta
Nordarkeologi

Arjeplog 92-12-22

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Lars Liedgren', with a long horizontal stroke extending to the right.

Lars Liedgren

9. Bilder

Bild 1 Avsats mot Margatjärnen där anl nr 1-3 var belägna. Foto av Lars Liedgren, fr VSV.

Bild 2. Anl nr 1, härd, före avtorvning. Foto av Lars Liedgren, fr SÖ.

Bild 3. Anl nr 1, härd, Rn 1. Foto av Lars Liedgren, fr NÖ.

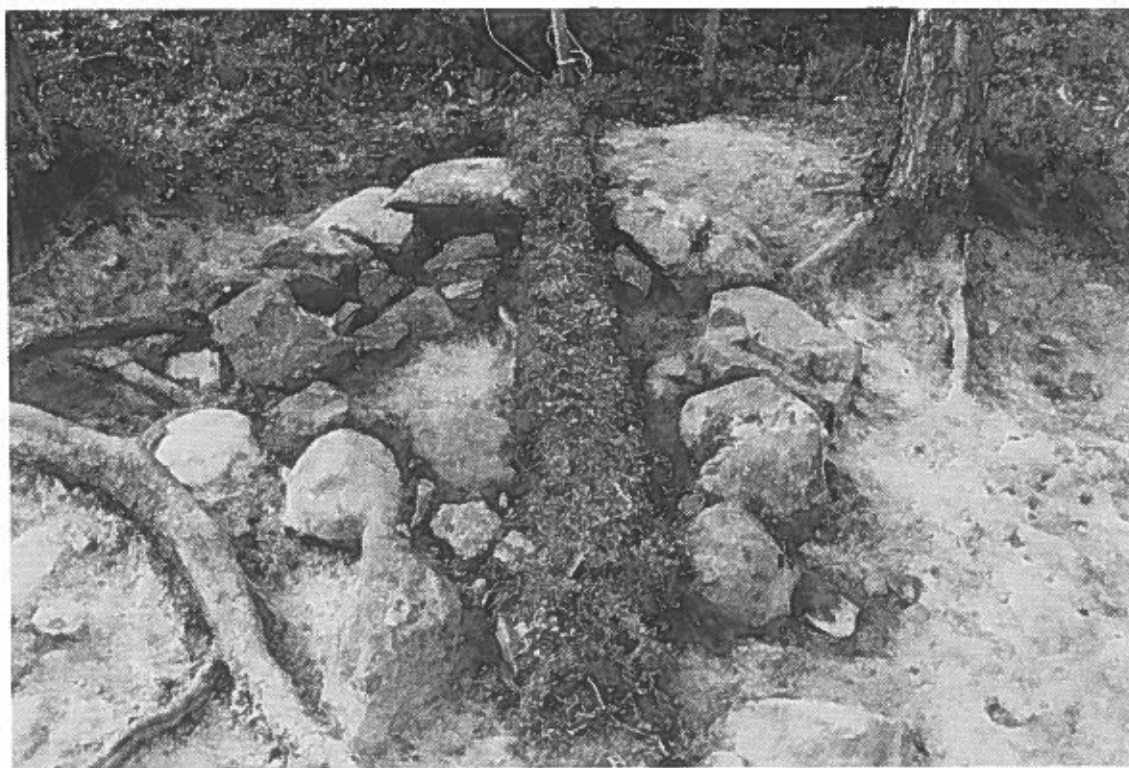

Bild 4. Anl nr 1, härd, stenpackning. Foto av Lars Liedgren, fr SÖ.

Bild 5. Anl nr 2, händ, före avtorvning. Foto av Lars Liedgren, fr öster.

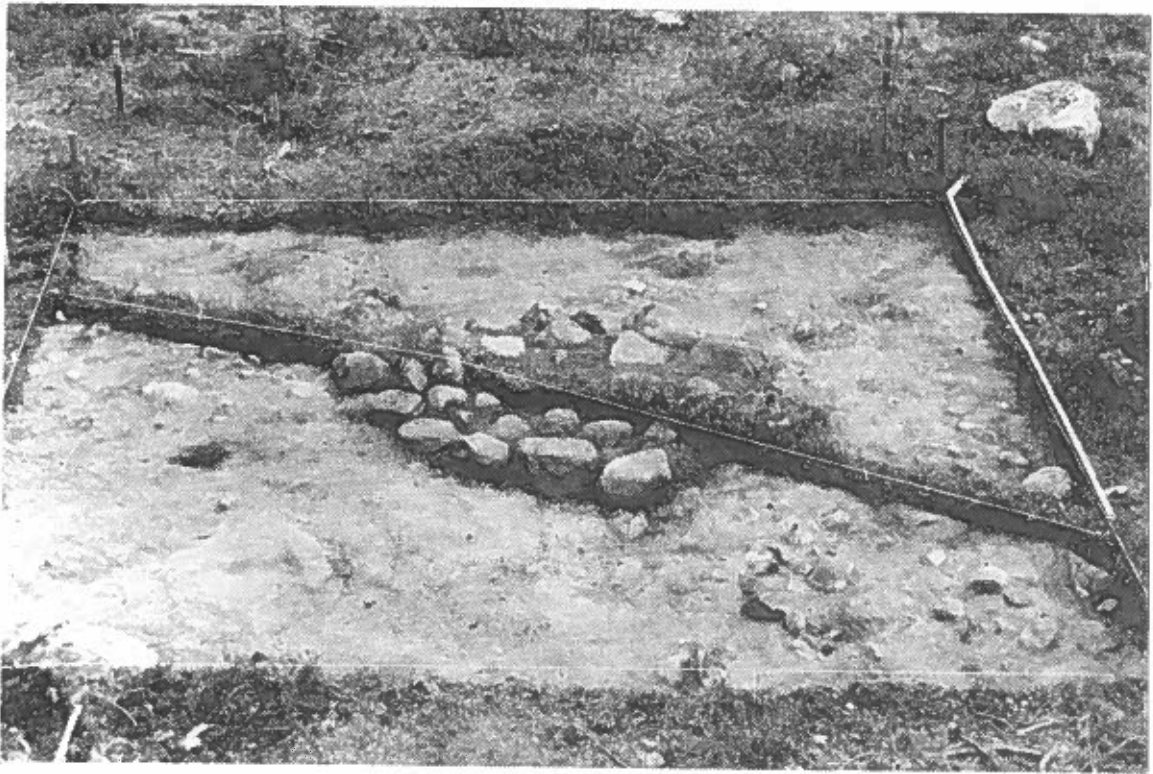

Bild 6. Anl nr 2, händ, Rn1. Foto av Lars Liedgren, fr norr.

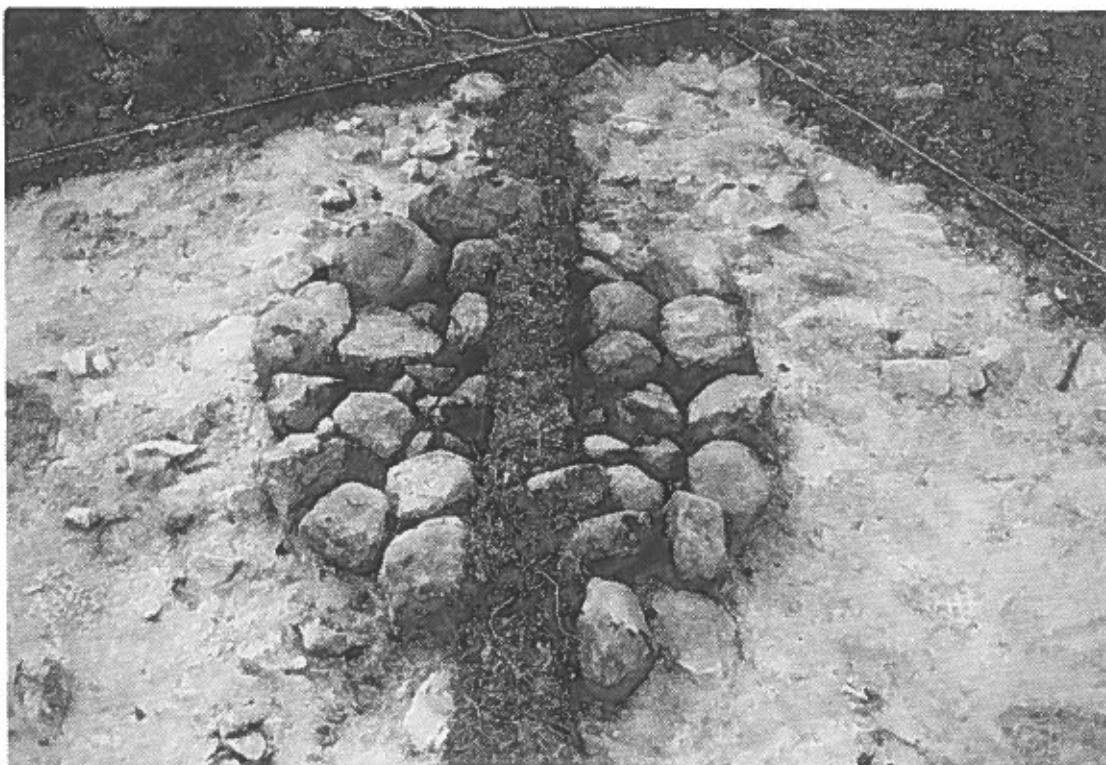

Bild 7. Anl nr 2, härd, stenpackning. Foto av Lars Liedgren, fr ÖSÖ.

9. Teckenförklaringar

	Torvyta		Skörbränd sten
	Transkriberad torvyta eller osäker torvyta		Skenhällebildning
	Torv		Grop
	Rot eller stubbe		Förhöjning
	Kraftigt färgad jord		Sand
	Svagt färgad jord		Sand och grus
	Svagt färgad jordfyllning		Vattensjukt område
	Sotfärgning		Näver
	Kol och sot		Provpunkt
	Kraftig kolansamling		A-horisont (förna och blekjord)
	Begränsning för blockrik terräng		Urlakningsskikt (blekjord)
	Fyndplats		B-horisont (anrikningsskikt)
	Osäker/diffus begränsning		C-horisont (opåverkad jord)
	Osäker/diffus begränsning		